

UVOD V SOCIOLOGIJO, II. del

Predavateljica: izr.prof. Hajdeja Iglič

Govorilne ure: torek 10.15-12.00

hajdeja.iglic@fdv.uni-lj.si

09.12. 2011 **Predavanje: Družbene neenakosti in slojevitost**

16.12. 2011 **Predavanje: Družbene neenakosti in slojevitost (nadalj.)**

Revščina in država blaginje

Ustni nastopi

23.12.2011 **Predavanje: Globalne neenakosti**

Film, Ustni nastopi

06.01.2012 **Predavanje: Moč, avtoriteta in vpliv**

Ustni nastopi

13.01.2012 **Predavanje: Skupina, organizacija in omrežje**

Ustni nastopi

20.01.2012 **Kolokvij**

LITERATURA

J.J. Macionis in K. Plummer, *Sociology: A Global Introduction*

Ustni nastopi

16.12. 2011 Globalni trendi, neenakost v Sloveniji, pomen davčne in socialne politike za neenakost

1)Goran Therborn: Global inequality: The return of class (*International sociological association*, 7. avgust 2011) in **Joseph E. Stiglitz:** Of the 1%, by the 1%, for the 1% (*Vanity Fair*, Maj 2011). Naveži na razpravo o koncu delavskega razreda.

2)Special Report: Inequality in America (The Economist, 17. junij 2006, str. 24-26). Opis dinamike rasti neenakosti v zadnjih treh desetletjih.

3)Kako obdavčiti najbogatejše? (*Finance*, torek 13.9.2011, str. 10-11). Obdavčenje v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami in načrtovane spremembe po državah (davek na dohodek, davek na luksuz, davek na premoženje (nepremičnine), davek na dobiček pravnih oseb, davek na kapitalske dobičke, davek na dediščino, DDV). Poziv najbogatejših za zvišanje obdavčenja (npr. Warren E. Buffet: Stop coddling the super-rich, *The New York Times*, 14. avgust 2011, glej tudi povezane teme). **VV**

4)Rešitelji srednjega razreda (*Žurnal 24*, torek 4.10.2011, str. 2-3) Kaj so pred volitvami 2011 v svojih programih glede davčne politike predlagale različne politične stranke? Uporabi vire iz javnih medijev in komentiraj razlike.

5)Socialna država: Polemika (*Mladina 47*, 26.11.2010, str. 26-30 in *Mladina 46*, 19.11.2010, str. 24-28). Socialna država v Sloveniji.

Neja Markovič

Ustni nastopi (nadalj.)

23.12.2011 Kdo izgublja in kdo dobiva z globalizacijo? Novi kolonializem

1) Analiza filma „Globalizacija je slaba“

Virant Matic

Globalization is bad <http://video.google.com/videoplay?docid=5488926059460319590#>

2) **The new colonialists** (*The Economist*, 15. marec 2008, str. 13) in **A special report** (*The Economist*, 15. marec 2008, str. 3-14). Kitajska kot nova kolonialna velesila.

3) **Tomo Križnar**: Nafta in voda (*Didakta*, 2010). Spopad zahodnih sil in Kitajske za nafto.

Saje

Marko

4) **“Land grab”** - kupovanje in dolgoročno najemanje rodovitne zemlje v Afriki. Primer Madagaskarja. http://www.ifad.org/pub/land/land_grab.pdf

5) **Linden, Kraemer in Dedrick**: Who captures value in a global innovation system? The case of Apple's iPod (več tekstov), in **Chrystia Freeland**: How the iPod explains globalization (*The New York Times*, 30. junij 2011)

Erika Pace

Ustni nastopi (nadalj.)

06.01.2012 Konvencionalna in nekonvencionalna politična participacija

- 1) **Nova politika:** Vzpon novih socialnih gibanj (*Sociology: A global introduction*, pogl. 16, str. 525)
- 2) **Arabska pomlad - the Arab Spring** (vzroki za pojav gibanj, njihov pomen za demokratično tranzicijo, problemi prehoda iz avtoritarnega v demokratični politični režim, npr. “Demokracija ostaja neuresničen cilj”, *Dnevnik* 8. december 2011)
- 3) **Španski upor mladih pomlad 2011- Real Democraci Ya**
- 4) **Gibanje Okupirajmo – Occupy** (razlogi za mobilizacijo, politične zahteve, načini mobilizacije, kdo so aktivisti)
- 5) **Punished supplicants: China** (*Financial Times*, petek 6. marec 2009, str. 7) (oblike upora v avtoritarnem režimu)
- 6) **Državnozbornske volitve 2011** (volilna udeležba, novi politični akterji, prehajanje glasov, mladi volilci, volilni zemljevid Slovenije, opredelitev politične desnice in leve)
- 7) **Tradicionalna avtoriteta** in njena vloga v sodobnih afriških družbah. **Neža Vrhovec**

Ustni nastopi (nadalj.)

13.01.2012 Skupina, organizacija, omrežje

Skupnost:

1) **“Introduction”** to *Ferdinand Toennies: Community and society*, avtorja Charles P. Loomis in John C. McKinney, str. 1-30 (izdaja 1988, Transaction, New Brunswick, NJ). Razumevanje skupnosti v klasičnih socioloških tekstih.

2) **Izgubljena skupnost?** Razprave o usodi skupnosti v sodobni družbi (npr. Maša Filipovič na temo lokalne skupnosti in sosesk v Sloveniji) **Ana Kolar**

Organizacija:

3) **Max Weber** o birokraciji in birokratizaciji, v Mommsen Wolfgang J. *The political and social theory of Max Weber*, The University of Chicago Press, 1989, str. 109-120. Razumevanje birokracije v klasičnih socioloških tekstih.

4) **Andrej Rus**: Pasti in priložnosti omrežne organizacije (*Manager*, jesen 2003, št.2 str. 42-47)

Družbena omrežja:

5) **Družabna omrežja** in njihov prispevek k socialni integraciji. **Pia Jerman**

6) **Omrežna družba** (“network society”)

Družbene neenakosti in slojevitost

Literatura:

J.J. Macionis in K. Plummer, *Sociology: A Global Introduction*

Poglavje 8: *Social Divisions and Social Stratification (str.230-259)*

Družbene neenakosti

Razlike med ljudmi.... (v angl. *social diversity, social differentiation*), npr. spol, starost, etnična pripadnost, rasa, jezik, poklic, izobrazba, družinsko poreklo, talent, življenjski stil, idr.

....se prevajajo v družbene neenakosti (v angl. *social inequalities*), ki jih razumemo kot razlike v **prednostih (nagradah in življenjskih priložnostih)**, ki jih uživajo ljudje (dostop do izobrazbe, možnost preživetja, kvaliteta življenja, idr.)

Različne neenakosti – ekonomska, spolna, etnična, rasna - se prepletajo (v angl. *intersectionality*)!

Osrednja vprašanja

- Kakšen je **značaj** neenakosti v družbi?

Družbena neenakost in slojevitost, družbeni razredi, statusne skupine, družbeno-ekonomski status, mobilnost

- **Spremembe** v slojevski strukturi družbe?

Konec razredne družbe? Od razredov k statusnim skupinam?

- Kaj **proizvaja** družbene neenakosti?

Konfliktna teorija, funkcionalistična teorija

- Kolikšna je **stopnja** neenakosti v družbi?

Dohodkovna neenakost, mere neenakosti

- **Trendi** v dohodkovni neenakosti v zadnjih treh desetletjih

Razvite države in Slovenija

Družbena slojevitost

Družbe so zaznamovane z večjo ali manjšo stopnjo neenakosti:

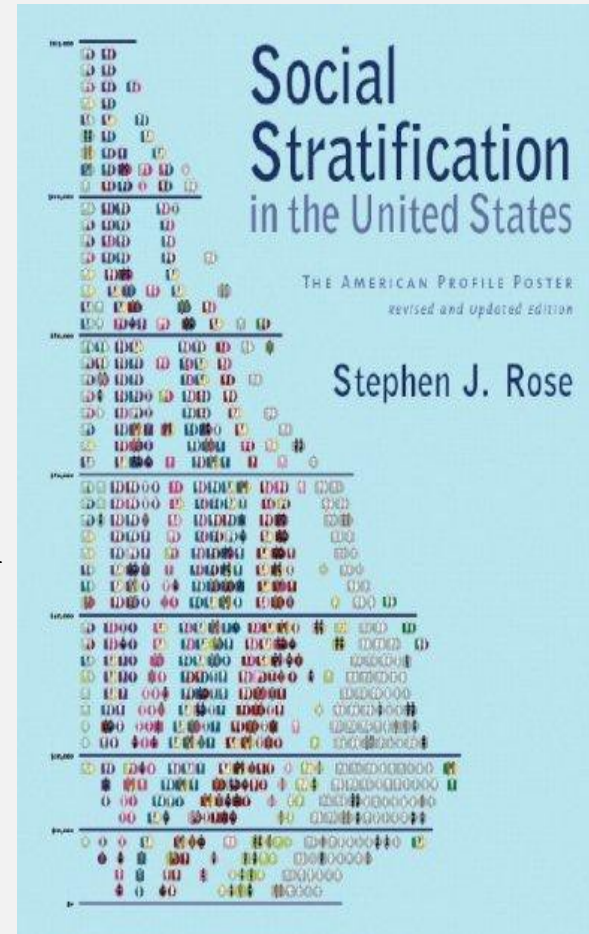
➤ egalitarna družba

družba z nizko stopnjo neenakosti

➤ razslojena družba

družba s srednjo do visoko stopnjo neenakosti, v kateri obstaja **hierarhija družbenih skupin (oz. družbenih slojev, v ang. social strata)**: gre za skupine, ki zasedajo določen družbenoekonomski položaj izražen v nagradah in življenjskih priložnostih; družbeni sloji imajo tudi skupno **kolektivno identiteto** in **interese**, podoben **življenjski slog** in poudarjeno **znotraj-skupinsko interakcijo** (homofilija, homogamija).

Razlika med **sociološkim in ekonomskim pristopom** k proučevanju neenakosti!

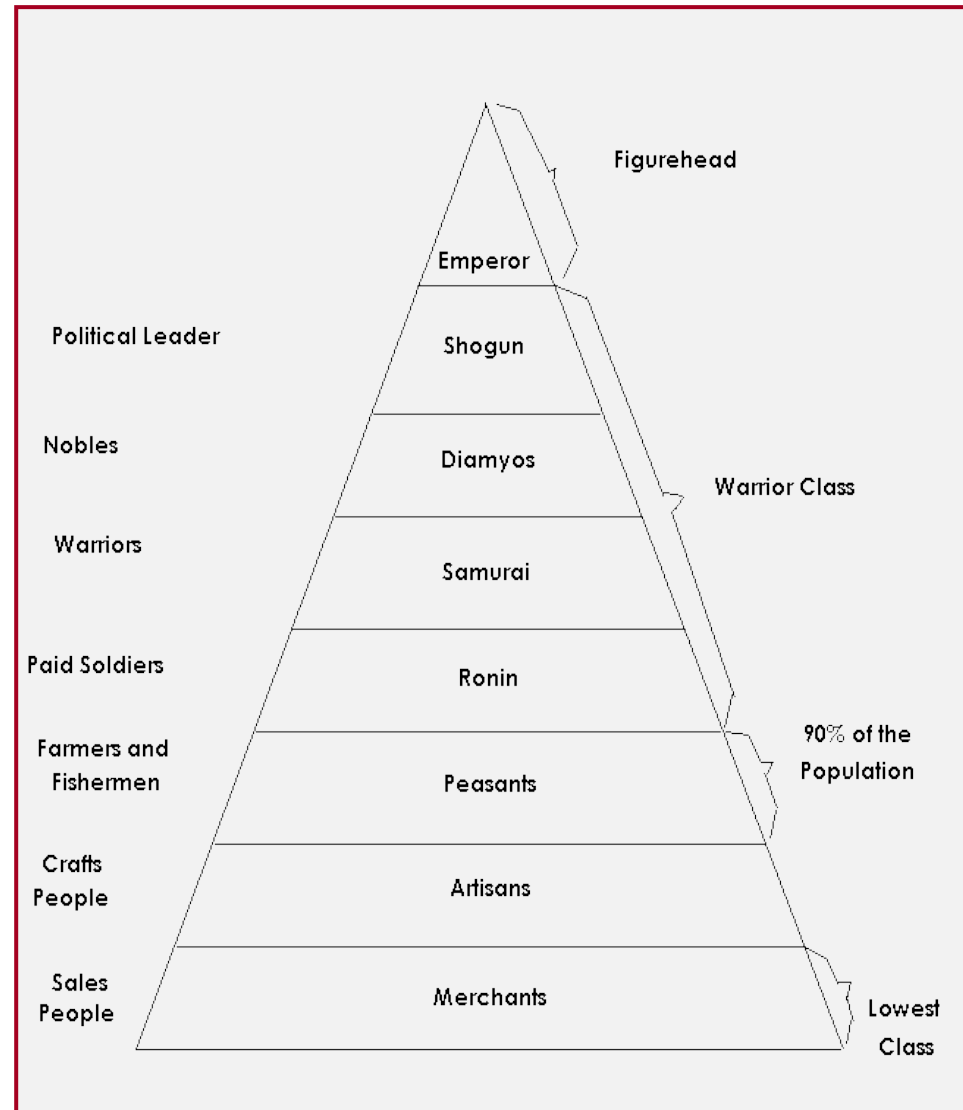
Družbena slojevitost

Zgodovinske oblike slojevske družbe:

- Sužnjelastništvo
- Kastna družba
- Stanovska družba
- Razredna družba:
 - Industrijska družba (zgodnje in zrelo obdobje)
 - Post-industrijska družba

Alain Touraine (1971). *The Post-Industrial Society*.

Družbeni sloji so v osnovi družbenih konfliktov in okvir za oblikovanje kolektivnih identitet in političnih izbir.

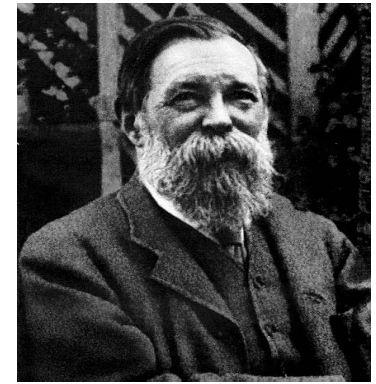

Japonska fevdalna družba 12.-19. stoletje

Karl Marx
1818-1883

Družbeni razredi

Friedrich Engels
1820-1895

- Družbeni razredi so **konfliktne** družbene skupine z **antagonističnimi** interesi, ki se oblikujejo v ekonomski sferi.
- Osnova za oblikovanje družbenih razredov je **lastništvo produkcijskih sredstev**.
- Marxovo razumevanje razrednega konflikta temelji na **eksploataciji (izkoriščanju) delavskega razreda s strani kapitalističnega razreda**.
- **Opredelitev izkoriščanja:**
 1. Materialno blagostanje izkoriščevalcev je v nasprotju z materialnim blagostanja izkoriščanih (obratno sorazmerje).
 2. Odnos izkoriščanja temelji na izključenosti izkoriščanih iz lastništva produkcijskih sredstev.
 3. Izključenost iz lastništva produkcijskih sredstev omogoča prilaščanje delavčevega dela s strani kapitalistov.
- Od delavskega razreda „na sebi“ do razreda „za sebe“.
- **Družbena baza in infrastruktura**.

Sodobne analize družbenih razredov (marksistična tradicija)

Erik Olin Wright (1947-)

Class Counts: Comparative Studies in Class Analysis (Cambridge, 1997)

- Družbeni razredi so določeni na osnovi **lastništva produkcijskih sredstev, lastništva sredstev za dominacijo in lastništva nad večinami in profesionalnimi nazivi.**
- **Ali so menedžerji in profesionalci del kapitalističnega ali delavskega razreda?**

Menedžerji in profesionalci so v privilegiranem položaju, čeprav niso kapitalisti. Njihova vrednost za lastnika produkcijskih sredstev je višja kot vrednost delavca, saj je njihov človeški kapital na trgu redkejši (ovire pri vstopu: licence, izobraževanje), njihovo delo je težje nadzirati. Lastniki kapitala jim zato priznajo višjo ceno delovne sile in si zagotavljajo njihovo lojalnost s tem, ko jim v organizaciji prepuščajo veliko mero avtonomije pri delu in jih postavljajo na dominantne položaje (položaji nadzora in koordinacije). So bližje interesom lastnikov kapitala kot delavcem.

Michael Jensen: „You have to bribe the executives into performance.“ (Harvard U)

- Razredna shema: 12 razredov ločenih glede na **tri dimenzije izkoriščanja**

Max Weber
1864-1920

Razredi, statusne skupine in politične stranke

- **Družbeni položaj** je odvisen od treh dimenzij družbene neenakosti: od **ugleda (statusne skupine)**, **ekonomskega položaja (družbeni razredi)** in **politične organizacije (politične stranke in državni aparat)**.
- Alternativa marksističnemu razumevanju **družbenega razreda**: **ekonomski položaj** je odvisen od lastništva produkcijski sredstev, pa tudi od avtonomije in nadzora pri delu ter položaja na trgu dela. Vse to vpliva na posameznikovo ekonomsko moč. V središču Webrovega pojmovanja razreda so **materialni pogoji življenja**, ki so skupni razredu in ne toliko odnos **izkoriščanja**.
- **Statusne skupine** so družbene skupine, ki imajo skupen življenjski stil (religija, etnična pripadnost, poklic) in ugled v družbi. Iz ugleda izhaja njihova družbena moč.
- **Politične stranke** so organizacije, ki združujejo posameznike različnih razredov in statusnih skupin in so samostojen izvor politične moči v družbi.

Sodobne analize družbenih razredov (weberijanski pristop)

John Golthorpe (1935 -)

2004 *The economic basis of social class*. London: Centre for Analysis of Social Exclusion, LSE.

1992 *The constant flux: a study of class mobility in industrial societies*. Oxford: Clarendon Press.

1992 *Revised class schema*. London: Social and Community Planning Research.

1987 *Social mobility and class structure in modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.

- Opredelitev razredov v sodobnem raziskovanju (weberijanski pristop) na podlagi **a) odnosov v produkcijskem procesu** (**lastništvo produkcijskih sredstev** in **delovna situacija** - vrsta delovnih nalog, avtonomija pri delu, varnost zaposlitve, dolžina dopusta, privilegiji) in **b) položaja na trgu dela** (dohodek, izobrazba in možnosti za napredovanje oziroma mobilnost). Obe dimenziji položaja določata **posameznikov materialni položaj**.
- Kapitalisti, samozaposleni in zaposleni (7-11 razredov znotraj skupine zaposlenih).

Kritiki razrednega pristopa: veliko število razredov nakazuje težave pri opredelitvi razredov v sodobni družbi!

Postulati razredne analize

- 1) Razred je **ekonomska kategorija**, ki izhaja iz lastništva produkcijskih sredstev in tržnega položaja.
- 2) Razredi niso statistične kategorije ampak **realne družbene strukture (družbeni sloji)**, ki predstavljajo osnovo za družbeni konflikt.
- 3) Razredi so **vzročno povezani z neekonomskimi pojavi in procesi**, kot so oblikovanje kolektivne identitete, razredne zavesti, družbenih vrednot, političnih izbir, dohodkom, vzgojo otrok, zdravstvenim stanjem, izobrazbenimi možnostmi in ostalim.
- 4) Razredi so kolektivni akterji, ki imajo **transformacijski potencial**.

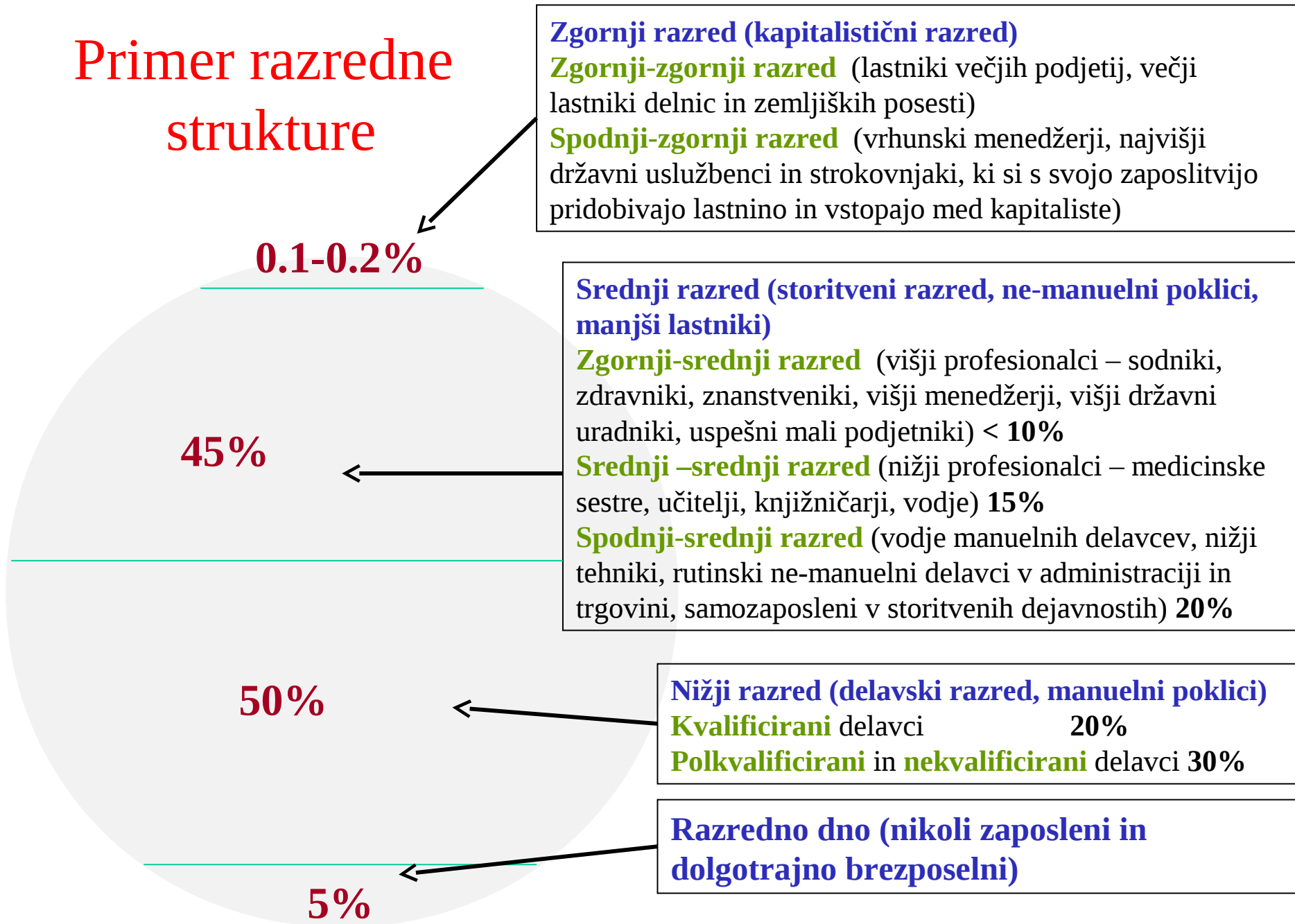
Procesi, zaradi katerih prihaja do vse večje diferenciacije (števila) razredov:

- 1) Menedžerska revolucija (ločitev lastniške in upravljalne funkcije)
- 2) Razvoj velikih birokratskih organizacij in pojav organizacijske oligarhije
- 3) Razvoj človeškega kapitala (diferenciacija delovne sile glede na izobrazbo in pridobljene spretnosti/veščine)
- 4) Razvoj malih in srednje velikih podjetij (samozaposleni)
- 5) Razvoj storitvenega sektorja

Procesi 1-3 značilni za prvo polovico 20. st. (opiše jih že M. Weber)

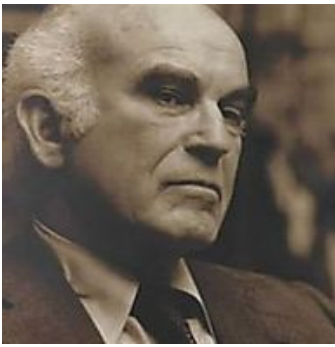
Procesa 4-5 najbolj izrazita v drugi polovici 20. st

Primer razredne strukture

Družbeno-ekonomski status

- Od **hierarhije družbenih slojev** k **hierarhiji posameznikov**, brez jasnih razrednih in statusnih meja oziroma pripadnosti.
- Neenakost je razumljena kot vsota različnih hierarhij: **poklica, izobrazbe, dohodka, bogastvo**.
- Neenakost se nanaša na posameznikov položaj ali položaj gospodinjstva (upoštevajo se prihodki vseh članov gospodinjstva in njihovo število).
- Poklic merjen s **poklicnim ugledom** (določen na podlagi anketiranja splošne populacije); najvišji ugled imajo zdravniki, kirurgi, pravniki, komunikologi, kemiki, biotehnologi; poklicni ugled povezan z dohodkom, izobrazbo, avtonomijo, zahtevnostjo dela.
- Socioekonomski status razdeljen v tri kategorije – nizek, srednji in visok SES.
- SES je statistično povezan z različnimi vidiki življenja (zdravstveno stanje, zadovoljstvo v življenju, politične izbire).

„The term social class is by now useful in historical sociology ... but it is nearly valueless for the clarification of the data of wealth , power and status in contemporary USA and much of Western society in general.“

Robert Nisbet (1959). The decline and fall of social classes, Pacific sociological review, vol 2, št. 1, str.11

Konec razredne družbe?

1. Konec razredne družbe ne prinaša **konca družbenih neenakosti/slojevitosti**.
2. Razlikovanje med **zgodnjo** industrijsko dobo (do konca 19 st.), **zrelo** industrijsko dobo (prva polovica 20 st., menedžerska revolucija, birokratizacija organizacij) in **post**-industrijsko družbo (druga polovica 20 st.).
3. Trem zgodovinskim obdobjem v razvoju kapitalizma ustrezajo tri različne konstelacije družbene slojevitosti: a) delavski razred kot „**communities of fate**“ na lokalni ravni, b) **kvazi delavske skupnosti** na nacionalni ravni, organizirane v obliki sindikatov in delavskih strank ter c) nove oblike slojevitosti, ki izhajajo iz **statusnih skupin** določenih glede na vrednote, življenjski stil in potrošnjo.
4. Razredna družba uporabna le še kot **generični izraz** za tip slojevitosti v kapitalizmu (za razliko od kastne družbe, sužnjelastništva)

Razlage konca razredne družbe - redistribucija bogastva

- Razvoj **delničarskega kapitalizma**; okoli 20% populacije v razvitih državah je lastnikov delnic podjetij (neposredno lastništvo). Porast posrednega lastništva (penzijski skladi, udeležba na dobičku podjetij in delavski odkupi).
- Razmah „**male buržuazije**“ (mala in srednje velika podjetja, samozaposleni);
- Porast **lastništva ne-produktivnih sredstev** kot so nepremičnine/premičnine vpliva na položaj zaposlenih na trgu in povečuje njihovo moč na trgu dela.
- **Delež bogastva**, ki je v lasti 10%, 5% ali 1% najbogatejših v razvitih državah se je zmanjšal.
- **Lastnina ni več dominanten izvor moči** v družbi, pomen političnih organizacij, države, družbenih elit in drugih statusnih skupin.
- Materialna produkcijska sredstva (stroji in orodja, zemlja) izgubljajo na pomenu glede na **nematerialne vire** (človeški/socialni/kulturni kapital)

Konec razredne družbe - družbene značilnosti razredov

- Razred pojasni 20% in 17% variance **v dohodku moških zaposlenih** (Wright-ova in Golthorpova razredna shema). Dejavniki kot so etnična pripadnost, spol, geografska lokacija, zaposlitev, večšine pojasnijo preostalih 80% do 83% razlik v dohodku.
- **Stopnje mobilnosti so visoke** in naraščajo z industrializacijo kot posledica strukturnih sprememb na trgu dela (naraščajoči storitveni sektor). Skupna stopnja mobilnosti v razvitih državah se giblje od 60% do 75%; od 1/2 do 4/5 delavcev v ne-manuelnih poklicih prihaja iz manuelnih družin; 3/4 članov družbenih elit ima neeliten družinski izvor. To priča o nizki stopnji razredne zaprtosti, poroznih razrednih mejah in šibki osnovi za vzpostavljanje razredne zavesti. Izjema sta skrajno dno in vrh slojevske porazdelitve.
- **Homogamija** je visoka vendar ne poteka po razrednih mejah (pomembnejša je izobrazba, rasa, poklic)
- Šibkost **razrednih političnih organizacij** (sindikati, delavske stranke) in porast „nove politike“.

Mobilnost

- od **prirojenega (pripisanega)** k **pridobljenemu (doseženemu)** statusu
- od **zaprtega k odprtemu** stratifikacijskemu sistemu
- **meritokracija** (alternative: plutokracija, gerontokracija, aristokracija); meritokratski družbeni sistem temelji na mobilnosti
- **problemi meritokracije** (nagrade povezane z močjo, meritokracija se lahko sprevrže v zaprt stratifikacijski sistem)
glej dodatno gradivo Ralf Dahrendorf: Vzpon in padec meritokracije (Delo, marec 2005; www.project-syndicate.org)
- **enakost rezultatov/enakost možnosti**

Inter-generacijska mobilnost

Inter-generacijska mobilnost je prenos izobrazbenega, dohodkovnega in poklicnega položaja od staršev na otroke (SES staršev in otrok), prenos razrednega porekla iz staršev na otroke.

Razlogi za med-generacijsko stabilnost

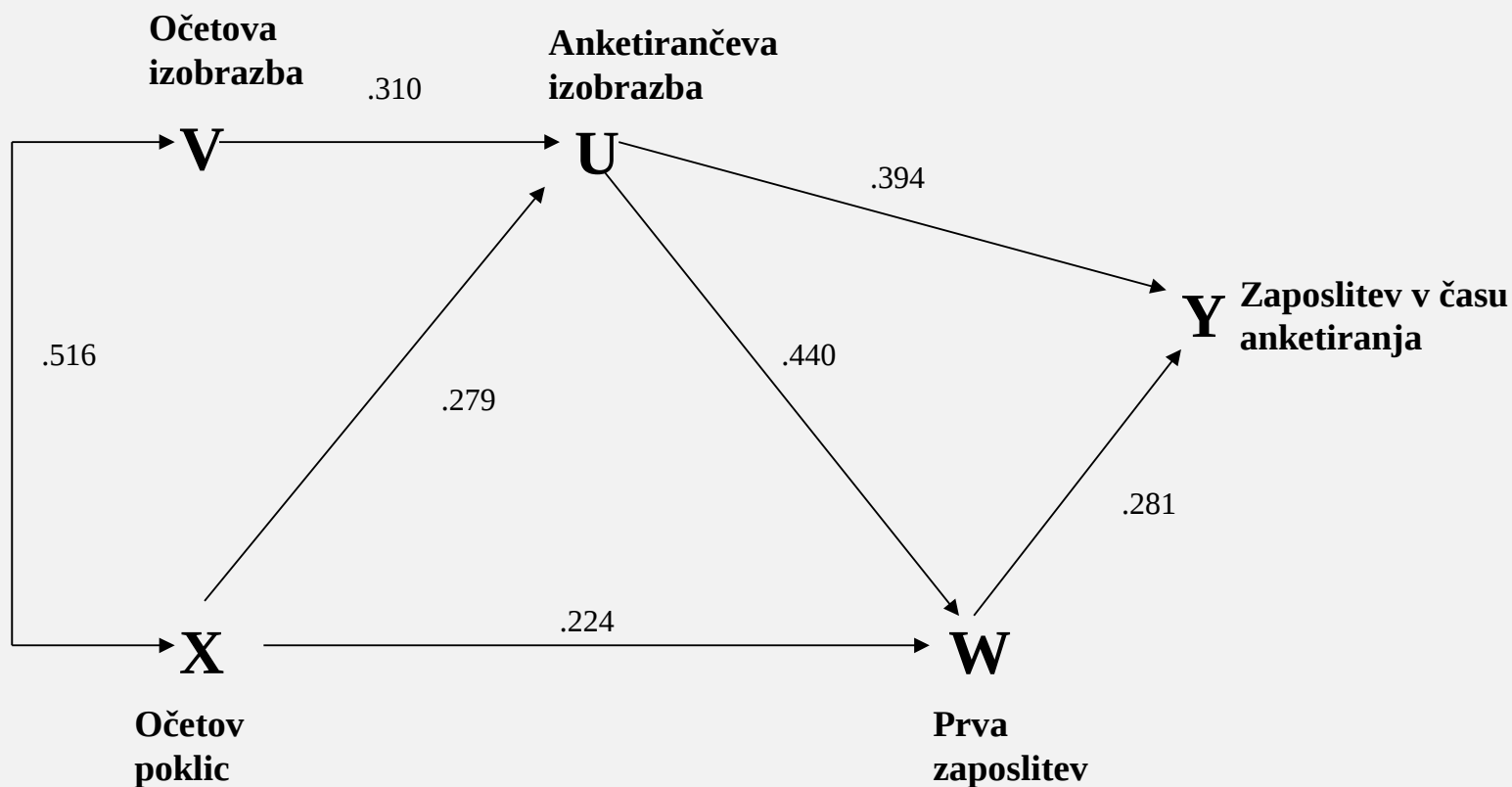
prenos premoženja in obdavčitev dediščine; neenakost življenjskih možnosti in izobraževanje; kulturni kapital in pridobivanje ustreznih znanj in veščin; socialna omrežja kot filter socialne mobilnosti

Razlogi za med-generacijsko mobilnost

strukturne spremembe (večanje zgornjih razredov), dostopnost izobraževalnega sistema, družbena enakost, nepristranskost v zaposlovanju

Ameriška študija med-generacijske mobilnosti (analiza korelacijske matrike)

Blau in Duncan, *The American occupational structure, 1967*

Številke so standardizirani multipli korelacijski koeficienti.

Oxfordska študija med-generacijske mobilnosti (mobilnostna tabela)

		Razred sinov							
		1	2	3	4	5	6	7	
Razred očetov	1	45,7 25,3	19,1 12,4					6,5 2,4	100 (680)
	2	29,4 13,1	23,3 12,2						100 (547)
	3								100 (687)
	4								100 (886)
	5								100 (1072)
	6	7,8 16,4							100 (2577)
	7	7,1 12,1						32,2 36,6	100 (2126)
		100 (1230)	100 (1050)	100 (827)	100 (687)	100 (1026)	100 (1883)	100 (1872)	

Številke v tabeli so procenti.

Analiza mobilnostne tabele

Absolutna mobilnost

skupna količina družbene mobilnosti (visoka skozi celotno 20. stoletje)

Strukturna mobilnost

del skupne družbene mobilnosti, ki je rezultat sprememb v razredni strukturi (delež industrijskih delavcev se zmanjšuje število zaposlenih v storitvenem razredu se povečuje, 1900 – okoli 70%, 1970 – okoli 55%, 1990 – okoli 40% -50% zaposlenih pripadalo delavskemu razredu)

Relativna mobilnost

del skupne družbene mobilnosti, ki izraža **primerjalne možnosti posameznikov** iz določenih razredov, da dosežejo druge razrede.

Absolutna mobilnost je vsota strukturne in relativne mobilnosti.

Razlike med državami in trendi v mobilnosti

- Mobilnost je **najvišja v razvitih industrijskih državah**, nižja v južnoevropskih in manj razvitih državah.
- Med razvitimi industrijskimi državami **najnižja v ZDA in VB** – prebivalci VB in ZDA so pol manj mobilni kot prebivalci Finske in Danske, in manj mobilni kot prebivalci Kanade in Avstralije, ki sta jim ekonomsko in kulturno blizu.
- Mobilnost se je na podlagi podatkov za VB in ZDA zmanjševala, ko se je neenakost povečevala (od 1980ih dalje); **enakost možnosti in rezultatov sta med seboj povezani in ne neodvisni dimenziji stratifikacije** (neenakost povečuje socialno in kulturno distanco med družbenimi skupinami, omejuje dostop do izobraževanja, itd.).

Kaj proizvaja družbeno neenakost?

Funkcionalistična teorija (Davis in Moore, 1945)

- nekateri poklici so za družbo bolj pomembni kot drugi, zato je za njih potrebno motivirati najbolj sposobne posameznike, treba jih je prepričati, da v razvoj človeškega kapitala vložijo več kot ostali;
- višji dohodki oziroma nagrade **so nadomestilo za pretekle vložke** v izobrazbo in razvoj človeškega kapitala; v nekatere poklice je treba investirati več truda, let izobraževanja in materialnih virov, nagrade morajo to upoštevati;
- višje nagrade so odraz večje produktivnosti in večjega prispevka k družbeni blaginji („marginal-productivity theory“).

Konfliktna teorija (Marx in Engels, 1848)

- družbena neenakost je odraz **razlik v moči** posameznih družbenih skupin (virov, s katerimi razpolagajo, položaja na trgu dela, organiziranosti in občutka kolektivne pripadnosti);
- izkoriščanje predpostavlja odnos medsebojne odvisnosti, odnos odvisnosti je potencialni izvor moči za izkoriščane.

Joseph E. Stiglitz: Of the 1%, by the 1%, for the 1% (Vanity Fair, May 2011)

Kako se neenakost ohranja?

Neenakost se ohranja, kadar je:

1. Neenakost prepoznana kot legitimna

- neenakost je nujna (funkcionalna ali “naravna”)
- razlike v razumevanju legitimnega razpona razlik med najbolj bogatimi in revnimi (še posebej vprašanje najvišjih dohodkov v primerjavi z najnižjimi)
- na legitimno stopnjo neenakosti vplivajo starost, politično prepričanje in lastni družbeno-ekonomski status, mobilnost

2. Boj za dosego večje enakosti neuspešen

strukturne spremembe v delavskem razredu (mobilnost, deindustrializacija, zmanjšana politična moč delavskih organizacij)

Neenakost in ekonomski razvoj?

Ali enakost zavira ekonomski razvoj?

Ali enakost zavira odpiranje novih delovnih mest?

Ali enakost zmanjšuje motiviranost za uspeh?

Neo-liberalni argument

Enakost zavira vlaganja v investicije in odpiranje delovnih mest (denar se porablja za socialne transferje namesto za produktivne naložbe); „trickle down theory“ in – bogastvo elite pronica navzdol po družbeni lestvici; „rising tide lift all the boats“ – vsi pridobivajo z večanjem bogastva v rokah elit; neenakost je pomemben vidik motivacije za uspeh; pomembno je razlikovati med revščino in neenakostjo.

Socialno demokratski argument

Prevelika neenakost ne motivira za delo („beli štrajk“); marginalizacija družbenih skupin se prenaša v naslednje generacije in zmanjšuje izrabo talentov v družbi; visoka neenakost zmanjšuje družbeno kohezijo in delovanje v dobro skupnih interesov; neenakost je povezana s korupcijo, korupcija pa z neučinkovito izrabo materialnih in finančnih virov; revščina in neenakost sta dve strani istega kovanca.

Družbene neenakosti in stratifikacija (nadalj.)

Revščina in država blaginje

Literatura:

J.J. Macionis in K. Plummer, *Sociology: A Global Introduction*

Poglavje 8: *Social Divisions and Social Stratification (str.230-259)*

Poglavje 10: *Class, Poverty and Welfare (str.298-325)*

Dohodek in premoženje

Premoženje, bogastvo (kapital, osebno premoženje)

Prihodek, primarni dohodek (dohodki od dela, dohodki od kapitala)

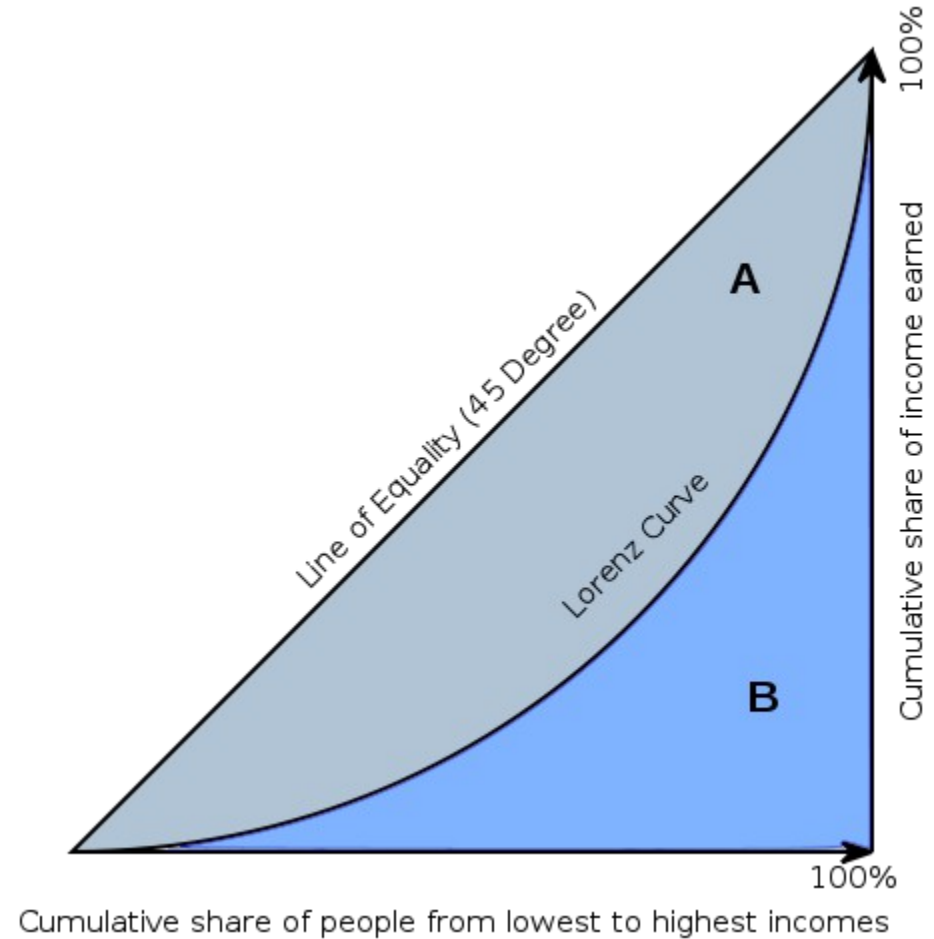
Dohodek, bruto dohodek (primarni dohodek in nadomestila dohodkov, kot so prejemki iz sistema socialnega zavarovanja, socialni transferji in družinski transferji)

Razpoložljivi dohodek, neto dohodek (bruto dohodek zmanjšan za davke – dohodnina in DDV, in socialne prispevke)

Dohodek gospodinjstva (vsi dohodki gospodinjstva kot osnovne celice potrošnje; lahko normirani na število oseb v gospodinjstvu – dohodek na **ekvivalentnega** člana gospodinjstva)

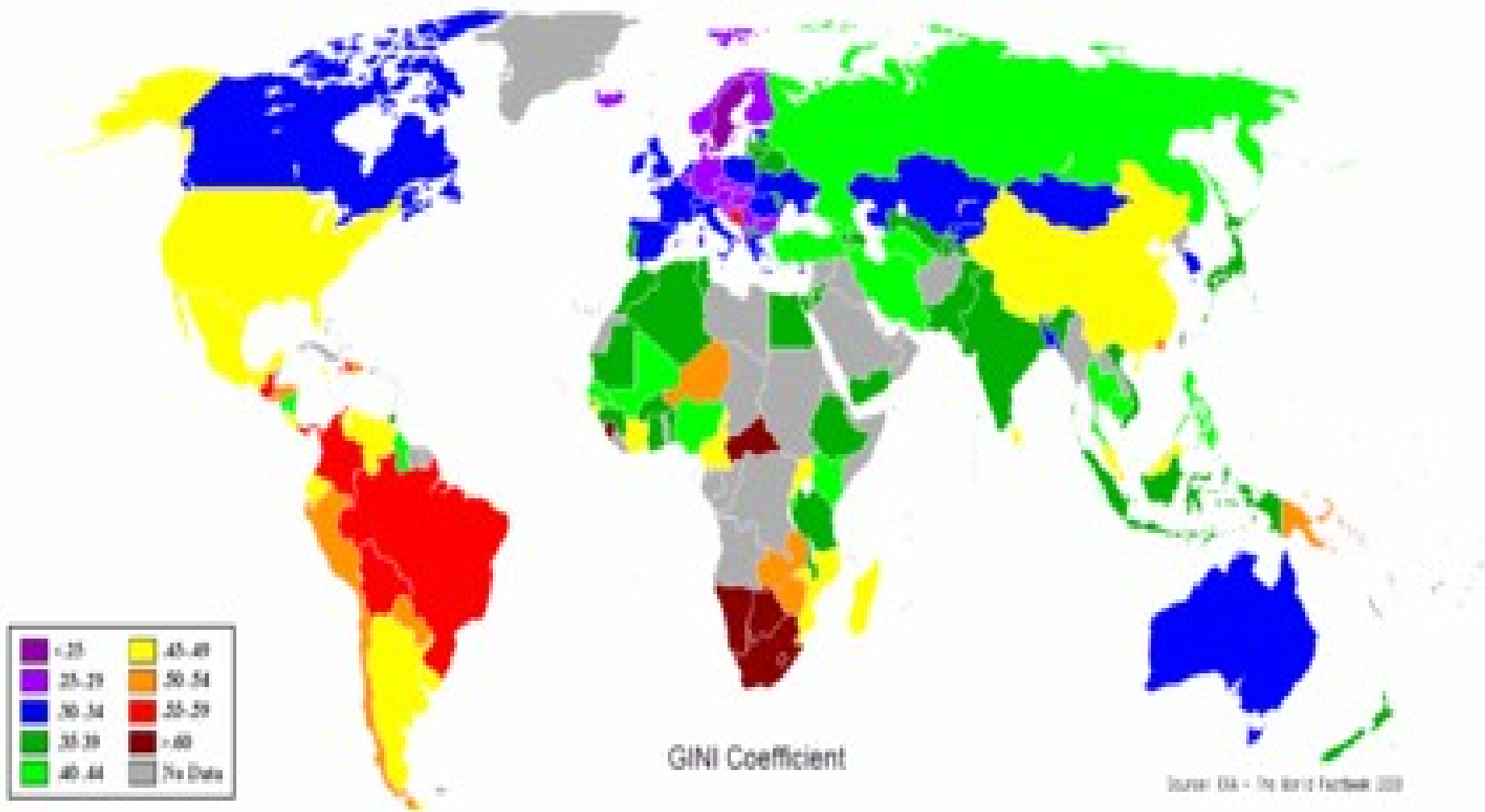
Mere neenakosti

- **GINI indeks:** izraža odstopanje Lorenzove krivulje dejanske porazdelitve dohodka ali bogastva od hipotetične premice popolne enakosti ($G=A/(A+B)$; vrednosti 0-1 ali 0-100)
- **Robin Hood indeks:** kolikšen delež bogastva zgornje polovice prebivalstva je treba prerazporediti, da med njima ne bo razlik (mediana – 50% prebivalstva).
- Razmerje med viri, ki jih obvladujejo **zgornji in spodnji kvantili** prebivalstva (na primer, zgornjih 25% in spodnjih 25% - **kvartili**, zgornjih in spodnjih 20% - **kvintili**, zgornjih 10% in spodnjih 10% - **decili**)

Primerjave med državami glede na stopnjo neenakosti

	Kvartilno razmerje	Gini indeks		
		premoženje	bruto dohodek	neto dohodek
Južna Afrika	33:1	.763		
Brazilija	32:1	.784		
Zambija	17:1	.766		
ZDA	11:1	.801	.486	.375
Ruska federacija	10:1			
Velika Britanija	7:1	.697	.456	.345
Francija		.730	.483	.293
Avstrija		.646	.472	.261
Švedska	4:1	.742	.426	.259
Finska		.615	.465	.259
Slovenija	3:1	.626	.423	.236

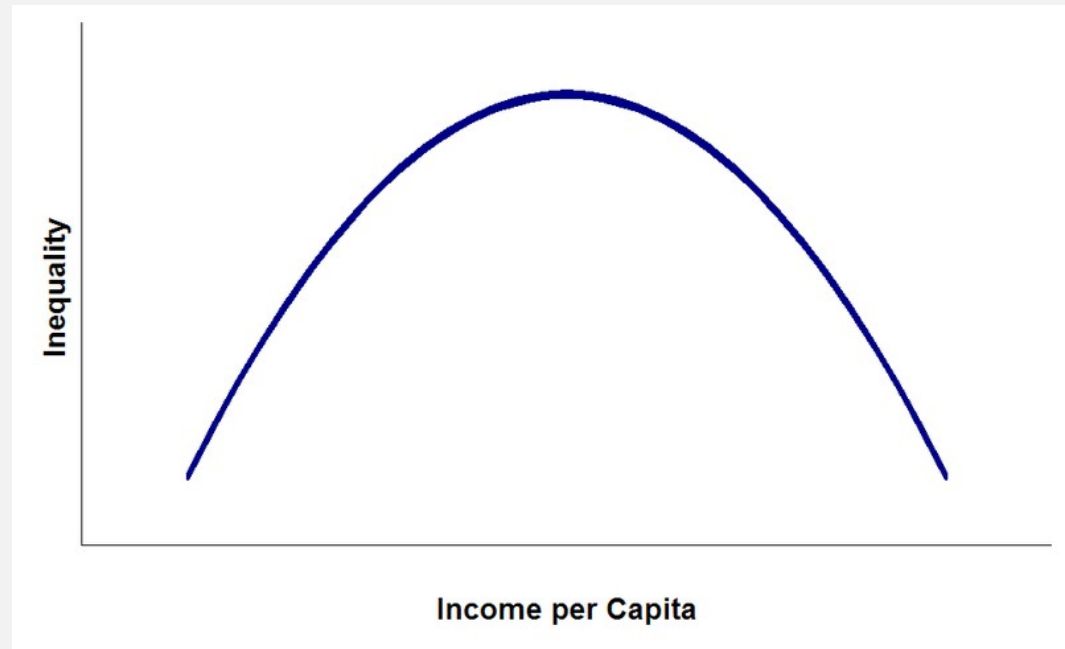

Neenakost v bruto dohodkih – Gini index

Trendi v dohodkovni neenakosti

Kutznetsova krivulja (1966)

- dolgotrajni procesi
- vpliv tehnoloških sprememb in načina proizvodnje na pomen različnih vrst kapitala (fizični kapital versus človeški kapital)
- povezanost med družbeno neenakostjo in ekonomsko rastjo

Trendi v zadnjih 100 letih

A) zmanjševanje neenakosti v razvitih industrijskih državah od **začetka 20. stoletja do konca 1970ih**

- **razlogi**: tehnološki razvoj, razvoj pravne države in države blaginje, močna sindikalna organiziranost, politična demokracija;
- **enakomernejša porazdelitev dohodka**, od najvišjih zaslužkov k srednjim dohodkovnim skupinam (dohodninska stopnja za najvišje dohodke tudi 80%)
- **enakomernejša porazdelitev premoženja**, bolj izrazite spremembe kot v distribuciji dohodka, še vedno premoženje skoncentrirano v rokah manjšega dela populacije (VB: 1911 10% prebivalstva kontrolira 90% premoženja, 1991 pa 50%), razlogi: lastništvo nepremičnin, delniško lastništvo (VB: 1970 7% lastnikov, 1988 pa že 21%)

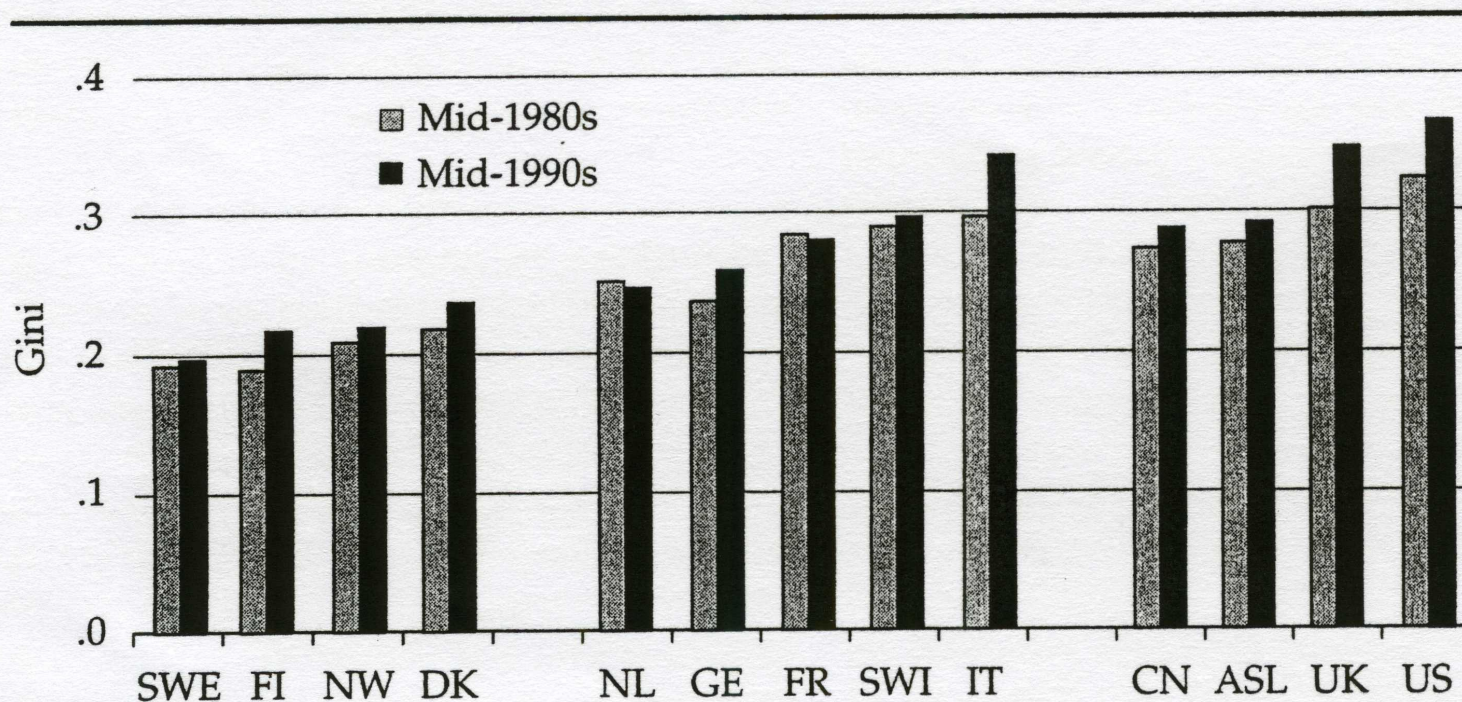
B) povečevanje neenakosti od začetka 1980ih dalje

- **povečanje neenakosti v premoženju in dohodku** (ZDA: 1% najbogatejših razpolagal z 30% bogastva 1980 in z 40% 2010; 1% najbogatejšim pripada 12% letnega dohodka v 1980 in 25% v 2010);
- **dohodkovne neenakosti** so se med razvitimi državami najbolj povečale v ZDA in Veliki Britaniji, manj v kontinentalnih, najmanj v severno evropskih državah;
- **povečanje v dveh korakih**; v 1980ih povečanje razlik najprej med nižje in srednje izobraženimi delavci, v 1990ih pa med višje izobraženimi in vsemi ostalimi;
- **razlogi** za povečevanje dohodninske neenakosti: po mnenju večine avtorje so najpomembnejše tehnološke spremembe (SBTC - “skill biased technological change” ali “sposobnostim prijaznem tehnološkem razvoju”), sledijo globalizacija (mednarodna trgovina in znižanje trgovinskih tarif), povečan pomen storitev v primerjavi z industrijskimi proizvodi v potrošnji prebivalcev razvitih držav, zmanjšana moč sindikatov in polit-ekonomska ideologija neoliberalizma, brezposelnost, izzivi države blaginje (staranje prebivalstva in beg kapitala).

- **reakcije držav** na zmanjšano produktivnost in povpraševanje po nižje kvalificirani delovni sili: ZDA - zmanjševanje plačila za manj kvalificirana dela in zniževanje minimalne plače ob nizki stopnji brezposelnosti, evropske države - zmanjševanje varnosti dela (teza o „**ameriški fleksibilnosti proti evropski rigidnosti**“ se je izkazala kot nepravilno)
- v Evropi na trgu proizvedene neenakosti v večji meri kot v VB in ZDA blažijo **socialni transferji in dohodninska politika** (severno evropske države - skoraj polovica na trgu proizvedenih neenakosti se zmanjša zaradi vloge države!)
- V istem obdobju se je povečala neenakost tudi v manj razvitih državah (Kitajska, bivše socialistične države, Indija, Latinska Amerika). Edina skupina, ki je na globalni ravni v 1990ih povečala svoj dohodek so bili zgornji kvintili (zgornjih 20% prebivalstva), povečanje narašča proti vrhu lestvice (zgornji 0,01% prebivalstva je povečal dohodek za štirikrat); **trend enak za razvite in manj razvite države.**
- Edina regija, kjer **neenakost upada** je Latinska Amerika (najvišje stopnje neenakosti); reakcija na neoliberalne doktrine vojaških režimov v 1970ih in 1980ih (npr. Brazilija pod F.H. Cardoso, predsednik 1995-2002, sociolog).
- **Vrnitev družbenega razreda?** Goran Therborn, ISA (avgust 2011)

Primerjava dohodkovne neenakosti, 1980-1990

Figure 3.2 Posttax-Posttransfer Household Income Inequality in Thirteen Countries, Mid-1980s and Mid-1990s

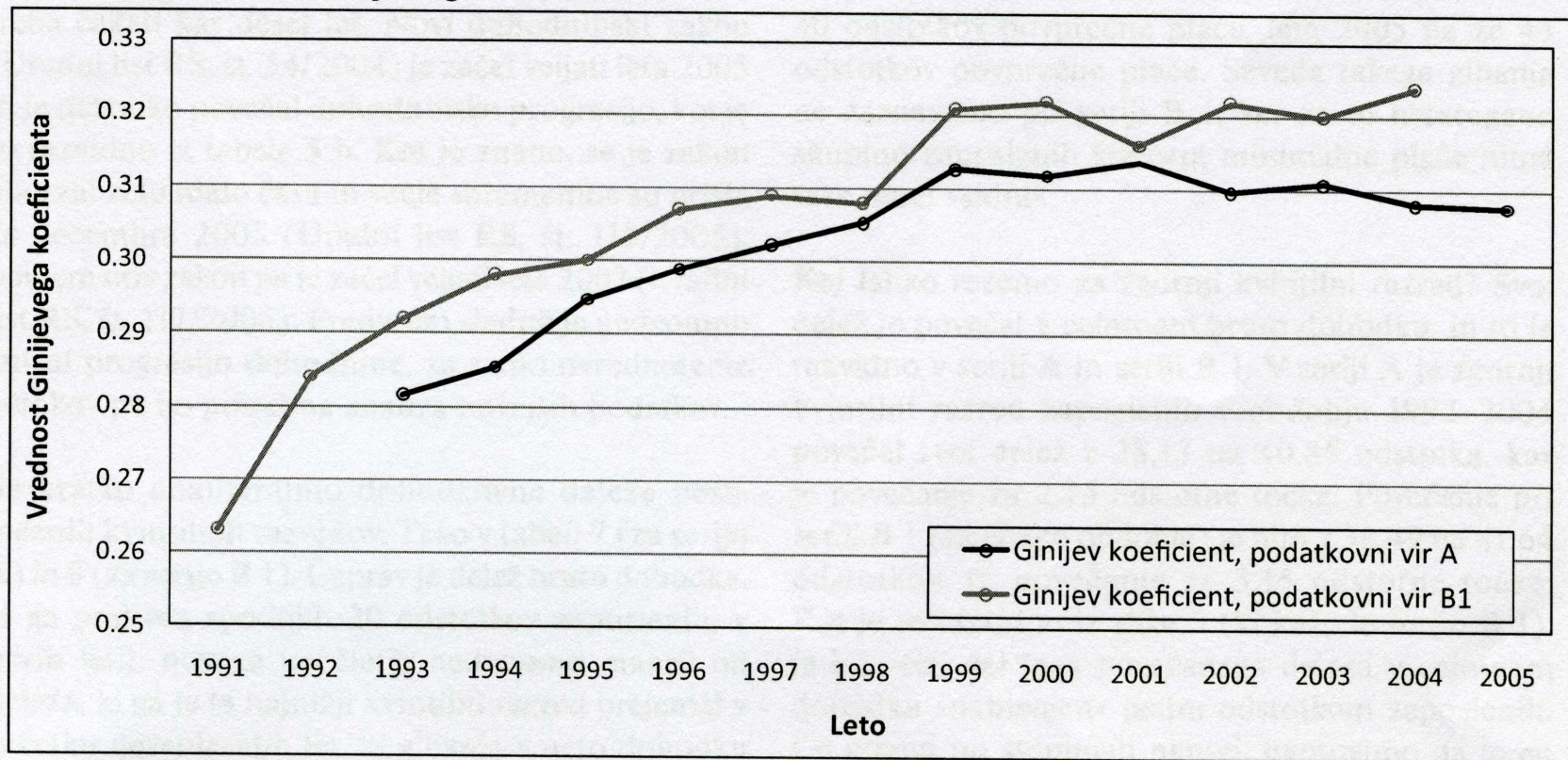

Source: Author's compilation; see appendix.

Lane Kenworthy: Egalitarian capitalism (Russel Sage Foundation, 2004)

Dohodkovna neenakost v Sloveniji, 1991-2005

Slika 2: Vrednost Ginijevega koeficienta

Tine Stanovnik in Miroslav Verbič: Analiza neenakosti v porazdelitvi dohodkov zaposlenih v Sloveniji v obdobju 1991-2005 (UMAR, IB revija, 3-4, 2008)

Dohodkovna neenakost v Sloveniji (nadalj.)

- **veliko povečanje Ginijevega koeficienta v začetku devetdesetih let**; razlog politična tranzicija, dohodki so se razpršili, še posebej so se povečali donosi na izobrazbo (predvsem univerzitetno);
- spremembe v **institucionalni ureditvi plačnega sistema** (trdnejši mehanizmi socialnega sporazumevanja z dogovorom o politiki plač vzpostavljeni leta 1994, institut minimalne plače 1995, ustanovitev tripartitnega Ekonomsko-socialnega sveta)
- nov **dohodninski zakon** 1994 s povečano progresijo, neenakost se zmanjša; „kontraudar“ leta 1995, povečanje najvišjih plač, ponovno zvišanje neenakost in vzpostavitev prejšnjih plačnih razmerij; dohodninski zakon 2005 spet nekoliko povečal dohodninsko progresijo; dohodninski zakon 2007 („Bajukov zakon“), znižal progresijo dohodnine, večja obremenitev srednjega razreda; parlamentarne volitve 2011 večina političnih strank napovedala spremembe „Bajukovega zakona“;
- **analiza kvintilnih razredov** – zmanjšanje deleža dohodka, ki ga prejema spodnjih 20% kljub rasti minimalne plače, povečanje deleža zgornjih 20% prebivalstva (od približno 37% an 41%), od tega večinoma zgornjih 5%.

Revščina

Absolutna revščina

Relativna revščina

V Sloveniji (tako kot v vseh EU državah) uporabljamo za določanje praga revščine in izračun stopenj revščine t.i. relativni koncept. Prag revščine je določen na podlagi porazdelitve dohodkov, zato tako izračunana stopnja revščine ne meri absolutne revščine. Ta koncept pokaže, **koliko prebivalcev ima bistveno nižji dohodek glede na srednjo vrednost dohodka v državi**; s tem konceptom ugotavljamo, katere so tiste skupine prebivalstva, ki so v sorazmerno slabšem položaju glede na vsa gospodinjstva in tako tudi bolj ranljive glede revščine; po tem konceptu so torej revne osebe tiste, ki živijo v gospodinjstvih, **katerih dohodek na ekvivalentnega člana je nižji od 60 % mediane razpoložljivega dohodka**. Relativno revščino pa izražamo s stopnjo tveganja revščine oziroma deležem prebivalstva pod pragom revščine.

V letu 2007 je **pod pragom revščine** živel 11,5 % ljudi. Letni prag tveganja revščine **za enočlansko gospodinjstvo** je znašal 5.944 EUR; **razpoložljivi dohodek oseb**, ki so živele pod pragom revščine, je bil torej **nižji od 495 EUR na ekvivalentno odraslo osebo na mesec**. **Štiričlanska družina** z dvema odraslima in dvema otrokoma, mlajšima od 14 let, je morala imeti v letu 2007 **vsaj 1.040 EUR** razpoložljivega dohodka na mesec, da je živel nad pragom revščine, **dvočlansko gospodinjstvo brez otrok** pa je moralo imeti **vsaj 743 EUR na mesec**.

Socialna izključenost (revščina, izključenost iz trga dela, zaprt dostop do institucij in programov države blaginje, socialna izključenost)

Primerjave med državami v stopnji relativne revščine

NIZKA – manj kot 13% (Slovenia, Norveška, Islandija, Švedska, Finska, Avstrija, Francija, Nizozemska, Slovaška)

SREDNJA – med% 14 in 18% (Velika Britanija, Belgija, Estonija)

VISOKA – 19% in več (Italija, Irska, Španija, Grčija, Portugalska, Poljska, Litva)